

KAJIAN FILOLOGI SĀHĀ KAWRUH PANGRUKTINING LAYON WONTĒN TEKS BABUL JINAZATI

PHILOLOGY STUDY AND THE KNOWLEDGE OF CORPSE CARING IN THE TEXT BABUL JINAZATI

Déning: Siti Kurwati, Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta sitikurwati@gmail.com

Sarining Panaliten

Ancasing panalitèn mênikå inggih wontên pitu. Pitung ancasing mênikå inggih (1) ngandharakên *inventarisasi naskah BJ*, (2) ngandharakên *deskripsi naskah sĀhĀ teks BJ*, (3) ndamêl *transkripsi teks BJ*, (4) ndamêl *transliterasi teks BJ*, (5) ndamêl *suntingan teks BJ*, (6) ndamêl *terjemahan teks BJ*, sĀhĀ (7) ngandharakên kawruh pangruktining layon wontên *teks BJ*. Metode ingkang dipunginakakên wontên ing panalitèn mênikå inggih *metode filologi modern sĀhĀ metode deskriptif*. Validitas ingkang kaginakakên inggih mênikå *validitas semantik*. Reliabilitas ingkang dipunginakakên inggih mênikå *reliabilitas intrarater sĀhĀ interrater*. Asiling panalitèn ingkang katindakakên ngasilakên pitung pérangan. Katamtokakên satunggal *eksemplar naskah BJ* ingkang dados *objek* panalitèn, *naskah BJ* ingkang kasimpên ing Perpustakaan Museum Dewantara Kirti Griya Yogyakarta. Ngandharakên *deskripsi naskah sĀhĀ teks BJ* kawontĕnanipun taksih saé, sĕratanipun taksih sagêd dipunwaos kanthi cĕthå, sĀhĀ gunggungipun kĀcå taksih jangkĕp. Ndamêl *transkripsi teks BJ* sĕratan tangan saking sĕratan kanthi aksĀrĀ JĀwĀ dhatĕng aksĀrĀ JĀwĀ. Ndamêl *transliterasi teks* dipungarap kanthi ngĕwahi sĕratan kanthi aksĀrĀ JĀwĀ dhatĕng aksĀrĀ Latin. Asil saking *transliterasi* inggih mênikå kapanggihakên sangang tĕmbung ingkang nĕdahakĕn *ciri khas*-ipun *teks BJ*. Ndamêl *suntingan teks* kanthi cĀrĀ ngirangi utawi nambahi aksĀrĀ, wandĀ, sĀhĀ ukĀrĀ ingkang *korup*, dipunjumbuhakĕn kaliyan *ejaan* ingkang limrah sĀhĀ *konteks*-ipun, déné kapanggihakĕn sadĀsĀ tĕmbung ingkang *korup* kasĕrat ing *aparatus kritik*. *Terjemahan teks BJ*, kapanggihakĕn wontĕn sakawan tĕmbung ingkang angĕl dipun-*terjemah*-akĕn. Ngandharakĕn sĀhĀ ngrĕmbag ĕnĕm *kategori* kawruh pangruktining layon wontĕn *teks BJ*.

Pamijining tĕmbung: kajian filologi, pangruktining layon, Babul Jinazati

Abstract

There were seven purposes of this research. It were (1) to explain the inventory of the BJ manuscript, (2) to explain the description of BJ manuscripts and texts, (3) to transcribe BJ text, (4) to make transliteration of BJ text, (5) make BJ text edits, (6) to translate BJ text, and (7) to explain knowledge about the care of the corpses in BJ text. The method used in this research were modern philology and descriptive method. Semantic validity used as validation. Reliability of intrarater and interrater were used as reliability test. The results of this study were divided into seven sections. Determination of a copy of the manuscript BJ which became the object of research, the manuscript stored in the Library Museum Dewantara Kirti Griya Yogyakarta. The condition of text and BJ text is still good, the writing is still readable, and the number of pages is still complete. The BJ text transcription created by handwriting from Javanese script to Javanese text. Transliteration created by BJ text by transcribing from Javanese script to Latin script. The result of transliteration was found nine words that show typical BJ text. Text was edited by reducing or adding corrupt letters, syllables, and phrases tailored to the prevailing spellings and contexts. The ten corrupt words were written in the critic apparatus. In the BJ text translation, found out there were four words which difficult to translate. Describes and analyzes the six categories of knowledge about mortal care in BJ text.

PURWĀKĀ

Wujudipun asiling kabudayan mênikå wontĕn kalih inggih mênikå botĕn sĕratan sĀhĀ

sĕratan. Tuladhanipun ingkang awujud botĕn sĕratan inggih mênikå candhi, mĕsjid, sĀhĀ kraton, déné ingkang sĕratan wujudipun

mênikâ *naskah* (Fathurahman, 2015: 6). *Naskah* inggih mênikâ asiling budâyâ arupi sêratan ingkang ngêwrat *teks* (Baroroh-Baried, 1985: 4). Jinising *teks* miturut isinipun wontên 14, inggih mênikâ (1) *sejarah*, (2) *sârâsilah*, (3) *ukum*, (4) *bab ringgit*, (5) *sastra ringgit*, (6) *sastra*, (7) *piwulang*, (8) *Islam*, (9) *primbon*, (10) *bâsâ*, (11) *musik*, (12) *tari-tarian*, (13) *adat-istiadat*, sâhâ (14) *lain-lain* (Behrend, 1990: X-XII).

Salah satunggaling *naskah* ingkang ngêwrat *teks* ingkang dhapukanipun gancaran sâhâ jinising *naskah*-ipun cithak inggih mênikâ *Babul Jinazati*. *Naskah Babul Jinazati* inggih mênikâ salah satunggaling *naskah* ingkang kasimpên wontên ing Perpustakaan Museum Dewantara Kirti Griya Tamansiswa Yogyakarta. Kawontênanipun *naskah Babul Jinazati* mênikâ taksih saé, taksih jangkêp, sêratanipun *teks Babul Jinazati* taksih sagêd dipunwaos. *Naskah Babul Jinazati* mênikâ danguning-dangu sagêd risak. Pramilâ, salah satunggaling cârâ kanggé nglêstantunakên isinipun *naskah Babul Jinazati* inggih mênikâ kanthi nindakakên panalitèn mênikâ.

Naskah Babul Jinazati inggih mênikâ *naskah* ingkang ngêwrat *teks* ingkang nêrangakên bab pangruktining layon wiwit tiyang ingkang nêmbé pêjah dumugi ngubur mayit. Wontên ing *naskah Babul Jinazati* pérangan isining *teks* mênikâ dipunpérang dados sangang bab, inggih mênikâ (1) Bab Pranataning Khukum Sarak Agami Islam, (2) Bab Tiyang Sakit, (3) Bab Ngupakara Tiyang ingkang Nêmbé Pêjah, (4) Bab Ngêdusi Mayit,

(5) Bab Ngulêsi, (6) Bab Nyalati, (7) Bab Ngangkat Layon, (8) Bab Mên dhêm Mayit, sâhâ (9) Susulan. Ananging, ingkang dipundadosakên *sumber data* sâhâ kaandharakên ing panalitèn *filologi* mênikâ pérangan *teks* ingkang nomêr 3 dumugi 8.

Saking andharan ing nginggil, *Babul Jinazati* (salajêngipun kasêrat BJ) ingkang kasimpên wontên *Museum Perpustakaan Dewantara Kirti Griya Tamansiswa Yogyakarta* kanthi kode Bb.1.135 kapilih dados *sumber panalitèn* wontên panalitèn mênikâ. Panalitèn ingkang katindakakên inggih mênikâ panalitèn *filologi*.

Adhêdhasar andharan ing nggingil, wosing prakawis panalitèn mênikâ kaandharakên wontên ing ngandhap mênikâ.

1. Kadospundi *inventarisasi naskah Babul Jinazati*?
2. Kadospundi *deskripsi naskah sâhâ teks Babul Jinazati*?
3. Kadospundi *transkripsi teks Babul Jinazati*?
4. Kadospundi *transliterasi teks Babul Jinazati*?
5. Kadospundi *suntingan teks Babul Jinazati*?
6. Kadospundi *terjemahan teks Babul Jinazati*?
7. Mênâpâ kémawon kawruh pangruktining layon wontên *Babul Jinazati*?

Filologi inggih mênikâ *disiplin* ngèlmi ingkang sarânâ kanggé ngrêmbag asiling budâyâ, bâsâ, sâhâ sastra satunggaling bângsâ mawi *kajian* bâsâ awujud sêratan (Suryani, 2012: 2-4). *Filologi* inggih mênikâ ngèlmi ingkang dipunginakakên kanggé sarânâ nyinaoni *naskah sâhâ teks* lami (Saputra, 2008:

4). Ancasing panalitèn *filologi* miturut Baroroh-Baried (1985: 5) kapérang dados kalih, inggih mênikå ancasing *filologi* ingkang *umum* sâhá ancasing *husus*.

Ancasing panalitèn *filologi* tumrapping *teks Babul Jinazati* inggih mênikå kanggé mangrêtosi kawontênanipun kabudayan Jawi ingkang arupi sêratan inggih mênikå *naskah BJ*; kanggé mangrêtosi têngêsipun *teks* ingkang adhêdhasar bausastrå ingkang kajumbuhakên kaliyan jaman samênikå; kanggé ngandharakên piwulang ingkang gayut kaliyan kawruh pangruktining layon ing salêbêting *teks Babul Jinazati*; sâhá ndamêl *suntingan teks Babul Jinazati*.

Objek panalitèn filologi inggih mênikå *naskah sâhá teks*. *Naskah* wontên tigang warni, inggih mênikå *naskah lésan*, *naskah sêratan carik*, sâhá *naskah cithak* (Mulyani, 2015: 1). Saputra (2008: 3) ngandharakên bilih *naskah* inggih mênikå barang têtilaran ingkang awujud sêratan, *naskah* mênikå wadah. Wondéné pamanggihipun Suryani (2012: 47) *naskah* inggih mênikå barang *konkret* ingkang sagêd dipuntingali sâhá dipuncêpêng.

Wondéné *teks* inggih mênikå rêrangkéning têngbung ing *naskah* (isinging) tartamtu ingkang ngêwrat sêsêrêpan kabudayan jaman rumiyin ingkang lésan utawi sinêrat (Mulyani, 2014: 2). Miturut Saputra (2008: 3) *teks* inggih mênikå wacana ingkang kawrat wontên ing salêbêting *naskah* sâhá sagêd dipunwaos, *teks* mênikå isi *naskah*. *Teks* inggih mênikå sêratan ingkang kawrating salêbêting *naskah* ingkang asipat *abstrak*, wondéné

anggènipun mangrêtosi isinipun *teks* kanthi cârâ dipunwaos rumiyin (Suryani, 2012: 47). Adhêdhasar andharan ing nginggil, *objek panalitèn mênikå naskah sâhá teks Babul Jinazati*.

Aliran filologi dipunpérang dados kalih, inggih mênikå *aliran filologi tradisional* sâhá *aliran filologi modern*. (Baroroh-Baried, 1985: 2). *Aliran filologi* ingkang dipunginakakên inggih mênikå *aliran filologi modern*. Bab mênikå dipunjumbuhakên kaliyan ancasing *aliran filologi modern* wontên ing panalitèn mênikå, inggih mênikå kanggé mangrêtosi utawi mahami isining *teks BJ*, *nafsir-akên teks BJ*, nglêrêsakên ingkang dipunanggêp lêpat, sâhá njumbuhakên kaliyan bab bâsâ, kasusastran, sâhá kabudayan (bab pangruktining layon).

Lampahing panalitèn *filologi* inggih mênikå *langkah-langkah* wontên ing panalitèn *filologi*. Miturut Mulyani (2012: 3) lampahipun panalitèn *filologi*, inggih mênikå *inventarisasi naskah*, *deskripsi naskah sâhá teks*, alih tulis *teks*, *suntingan teks*, sâhá *terjemahan teks* ingkang dipunlajêngakên, ngandharakên pangrêmbaging *data*. *Inventarisasi naskah* inggih mênikå ngêmpalakên (ndhaftar) sadâyå *naskah* ingkang dipunpanggihakên kanthi *studi katalog* sâhá *pengamatan langsung* wontên papan panyimpêning *naskah*. Ancasing *inventarisasi* dipuntindakakên kanggé mangrêtosi gunggunging *naskah*, nêmtokakên *naskah* ingkang dipuntaliti sâhá *metode panalitèn* ingkang katindakakên (Djamaris, 1997 lumantar Mulyani, 2014: 37).

Deskripsi naskah inggih mênikå nggambarakên kawontênanipun *fisik naskah* sâhå *non fisik (teks)* kanthi talili sâhå cêthå (Djamaris, 1997 lumantar Mulyani, 2014: 37). Miturut Fathurahman (2015: 77) ngandharakên bilih *deskripsi naskah* inggih mênikå nindakakên *identifikasi*, kawontênanipun *fisik naskah*, isinipun *teks*, tiyang ingkang nganggit, sâhå ancasipun dipuntindakakên *deskripsi naskah*.

Metode ingkang dipunginakakên kanggé nindakakên *deskripsi naskah* inggih mênikå *metode deskriptif*. Pérangan ingkang dipun-*deskripsi*-akên inggih mênikå nomêr naskah, ukuran *naskah*, kawontênaning naskah, sêratan *naskah*, bâså, *kolofon*, sâhå isining *teks naskah* (Djamaris, 2002: 11).

Alih tulis mênikå wontên warni kalih, inggih mênikå *transkripsi* sâhå *transliterasi*. *Transkripsi* inggih mênikå salinan *naskah* nganggé aksårå ingkang sami (Baroroh-Baried, 1985: 65). *Transkripsi* dipunlampahi kanggé nglêstantunakên *teks* ingkang dipuntaliti (Mulyani, 2014: 30). *Metode transkripsi* wontên kalih, inggih mênikå *metode transkripsi diplomatik* sâhå *metode transkripsi standar* (Mulyani, 2012: 12).

Miturut Robson (1988: 19) ngandharakên bilih *transliterasi* inggih mênikå nyalin saking satunggaling sêratan aksårå dhatêng sêratan aksårå sanèsipun, atêgês aksaranipun béda. Wondéné *metode transliterasi* wontên kalih, inggih mênikå *metode transliterasi diplomatik* sâhå *metode transliterasi standar* (Mulyani, 2012: 10).

Terjemahan inggih mênikå nggantos utawi ngéwahi têgês satunggaling *teks* saking bâså *sumber* dhatêng bâså *sasaran* kanthi nggatosakên ising *teks* aslinipun (Suryani, 2012: 87). *Metode terjemahan* wontên tigå, inggih mênikå *metode terjemahan harfiah*, *metode terjemahan isi*, sâhå *metode terjemahan bebas* (Mulyani, 2014: 48). Sadâyå *metode terjemahan* mênikå dipuntindakakên kanthi *kontekstual*.

CĀRĀ PANALITÈN

Jinisipun panalitèn ingkang dipunginakakên wonten panalitèn mênikå inggih mênikå panalitèn *deskriptif* sâhå panalitèn *filologi modern*. Panalitèn *deskripsi* dipunginakakên kanggé ndamêl andharan isining *teks Babul Jinazati* mênåpå wontênipun wontên ing salêbêting *teks BJ*. Wondéné lampahing panalitèn mênikå ngginakakên lampahing panalitèn *filologi modern* ingkang dipunandharakên kanthi *deskriptif*.

Wondéné *sumber* panalitèn wontên panalitèn mênikå inggih mênikå *naskah* sâhå *teks Babul Jinazati*. *Sumber data* panalitèn mênikå inggih *teks Babul Jinazati*. *Teks Babul Jinazati* mênikå dhapukanipun gancaran. *Naskah Babul Jinazati* kasimpên wontên ing Perpustakaan Museum Dewantara Kirti Griya Yogyakarta kanthi kode Bb.1.135.

Caranipun ngêmpalakên *data* wontên ing panalitèn mênikå inggih kanthi lampahing *filologi*, inggih mênikå *inventarisasi naskah* kanthi *studi katalog* sâhå ningali piyambak (langsung) dhatêng papan panyimpênipun *naskah*; ndamêl *deskripsi naskah* sâhå *teks*

kanthi metode deskriptif; ndamêl transkripsi teks kanthi metode diplomatik, ugi transliterasi kanthi metode standar, suntingan teks kanthi ndamêl aparat kritik; ndamêl terjemahan teks kanthi metode terjemahan harfiah, isi, sâhâ bebas; sâhâ analisis isining teks. Lampahing panalitèn filologi kanggé ngandharakên isining teks Babul Jinazati.

Instrumen panalitèn mênikâ awujud kartu data. Kartu data mênikâ dipunginakakên kanggé nyathêt deskripsi naskah Babul Jinazati, asiling transliterasi sâhâ suntingan teks Babul Jinazati, asiling aparat kritik teks Babul Jinazati, ciri khas teks Babul Jinazati, asiling suntingan sâhâ terjemahan teks Babul Jinazati, sâhâ kawruh pangruktining layon ing salêbêting teks Babul Jinazati.

Teknik analisis data ingkang dipunginakakên wontên panalitèn mênikâ inggih analisis deskriptif ingkang dipuntindakakên kanthi nggambarakên kanthi cêtha isining sumber data panalitèn mênikâ. Miturut Kaelan (2005, 68-70), ngandharakên bilih langkah-langkah metode analisis ingkang sagêd dipunginakakên panalitèn mênikâ, inggih (1) reduksi data, (2) klasifikasi data, (3) display data, (4) penafsiran, interpretasi, sâhâ ndamêl dudutan.

Caranipun ngêsahakên data wontên panalitèn mênikâ dipuntindakakên kanthi validitas sâhâ reliabilitas. Validitas ingkang dipunginakakên wontên ing panalitèn mênikâ inggih validitas semantik. Wondéné uji reliabilitas ingkang dipuntindakakên inggih

mênikâ reliabilitas intrarater sâhâ reliabilitas interrater.

Caranipun ngêsahakên data wontên panalitèn mênikâ inggih mênikâ validitas sâhâ reliabilitas data. Uji validitas panalitèn inggih mênikâ mawi validitas semantik. Semantik inggih mênikâ ngèlmi linguistik ingkang dipunginakakên kanggé sarânan nyinau bab têngês salêbêting bâsâ (Chaer, 2013: 2).

Wondéné reliabilitas ing panalitèn mênikâ ngginakakên reliabilitas intrareter sâhâ reliabilitas interreter. Reliabilitas intrarater inggih mênikâ reliabilitas ingkang dipuntindakakên kanthi maos sâhâ nganalisis data kanthi dipunambali mapintên-pintên wêkdal ingkang bédâ, satêmah dipunasilakên data ingkang ajêg (Mulyani, 2014: 120). Reliabilitas intrareter dipunlampahi déning panaliti piyambak. Wondéné reliabilitas interrater mênikâ katindakakên kanthi konsultasi dhatêng tiyang ingkang mangrêtos sâhâ paham bab ingkang dipuntaliti. Reliabilitas interrater ing panalitèn mênikâ dipuntindakakên mawi konsultasi dhatêng dosen filologi, ingkang ugi minangkâ dosen pembimbing ing panalitèn mênikâ.

ASILING PANALITÈN

Inventarisasi Naskah Babul Jinazati

Naskah Babul Jinazati ingkang dipunpangguhakên adhêdhasar studi katalog sâhâ ningali piyambak wontên ing papan panyimpênipun inggih mênikâ tigang eksemplar naskah Babul Jinazati ingkang kasimpên wontên ing mapintên-pintên papan. Tigang eksemplar naskah Babul Jinazati

kasimpên wontên ing (1) Perpustakaan Balai bahasa Yogyakarta kathahipun satunggal *eksemplar*, (2) Universitas Indonesia kathahipun satunggal *eksemplar*, sâhâ (3) Perpustakaan Museum Dewantara Kirti Griya Tamansiswa Yogyakarta satunggal *eksemplar*.

Adhêdhasar asiling *inventarisasi naskah* wontên ing nginggil mênikâ *naskah* ingkang dipundadosakên *objek* panalitèn mênikâ namung satunggal *eksemplar naskah Babul Jinazati* kémawon, inggih mênikâ kanthi nandhingakên kawontênanipun tigang *eksemplar naskah* mênikâ. Awit saking asiling nandhingakên tigang *naskah Babul jinazati* mênikâ, *naskah Babul Jinazati* ingkang kasimpên ing Perpustakaan Museum Dewantara Kirti Griya Tamansiswa dipunanggêp *unggul* kawontênanipun, satêmah dipuntêtèpakên dados *objek* panalitèn ing panalitèn mênikâ.

Deskripsi Naskah sâhâ Teks Babul Jinazati

Deskripsi naskah Babul Jinazati mênikâ dipuntindakakên kanthi ningali piyambak kawontêning *naskah* wontên papan panyimpêning *naskah*, inggih mênikâ wontên ing Perpustakaan Museum Dewantara Kirti Griya Tamansiswa Yogyakarta. Asiling *deskripsi naskah Babul Jinazati* inggih mênikâ sêratanipun kasêrat mawi aksârâ Jâwâ cithak sâhâ Latin, basanipun mawi bâsâ Jawi Anyar *ragam krâmâ*, sâhâ dhapukanipun gancaran. Kawontênanipun *naskah Babul Jinazati* taksih saé, taksih wêtah, sâhâ sêratanipun taksih sagêd dipunwaos. Wondéné asiling *deskripsi teks*,

teks Babul Jinazati namung wontên pérangan isi sâhâ panutup kémawon.

Transkripsi Teks Babul Jinazati

Transkripsi teks Babul Jinazati dipuntindakakên kanthi *metode transkripsi diplomatik*. Lampahing *transkripsi* inggih mênikâ kanthi *alih tulis* saking sêratan aksârâ Jâwâ dhatêng aksârâ Jâwâ, inggih sami kaliyan sêrataning *teks Babul Jinazati*. Sinaosâ dipunsêrat isi suraosipun sami kaliyan *teks*-ipun, nanging wontên sapérangan prakawis ingkang dipunsêrat botên sami kaliyan *teks*-ipun.

Teks Babul Jinazati sampun dipundamêl cithak. *Teks Babul Jinazati* kasêrat mawi aksârâ Jâwâ sâhâ Latin, makatên ugi asiling *transkripsi teks Babul Jinazati* kasêrat mawi aksârâ Jâwâ sâhâ Latin. Wondéné tandhêsning aksârâ *teks Babul Jinazati* wontên ingkang kasêrat kandhêl sâhâ wontên ingkang kasêrat tipis. Ananging asiling *transkripsi teks Babul Jinazati* kasêrat sami, inggih botên kandêl sâhâ botên tipis. *Ukuran*-ipun aksârâ wontên *teks Babul Jinazati* wontên ingkang kasêrat cêkapan sâhâ wontên ingkang alit, déné wontên asiling *transkripsi teks Babul Jinazati* kasêrat sami kémawon, inggih mênikâ cêkapan.

Wondéné sêrataning kâcâ wontên *teks Babul Jinazati* kasêrat wontên ing nginggil têngah, nanging wontên ing asiling *transkripsi teks Babul Jinazati* kasêrat wontên *margin* sisih têngêning *teks*. Ananging, bédâ kaliyan *transkripsi teks Babul Jinazati*, anggènipun ndamêl *transkripsi teks Babul Jinazati* katindakakên kanthi sêratan tangan. Pramila,

transkripsi teks Babul Jinazati wontên panalitèn mênikâ ngginakakên *model sêrataning teks* miturut panaliti piyambak.

Transliterasi sâhâ Suntingan Teks Babul Jinazati

Transliterasi teks Babul Jinazati katindakakên kanthi ngginakakên *metode transliterasi standar*. Lampahing ndamêl *transliterasi teks Babul Jinazati* dipuntindakakên kanthi ndamêl *alih tulis sêrataning teks Babul Jinazati* kanthi aksârâ Jâwâ dhatêng aksârâ Latin. Saking asiling *transliterasi* kapanggihakên sangang têngbung ingkang dados *ciri khas teks Babul Jinazati*. Sangang têngbung mênikâ inggih têtêngbungan ingkang botên limrah dipunginakakên, amargi *teks mênikâ kalêbêt teks sastra*. Sangang têngbung ingkang dipunpanggihakên inggih mênikâ têngbung rahi, malêngbung, kaluwat, dalamakan, malêbêt, dariji, kapitajêng, mutawatosakên, sâhâ matosakên.

Wondéné *suntingan teks Babul Jinazati* katindakakên kanthi *metode suntingan edisi standar*. *Suntingan* dipuntindakakên kanthi ngirangi, nambah, utawi nggantos wandâ utawi têtêngbungan ingkang lêpat sâhâ botên jumbuh kaliyan *konteks-ipun*. Saking asiling *suntingan Babul Jinazati* kapanggihakên sadâsâ têngbung ingkang dipunéwahi ing *aparât kritik*.

Sadâsâ têngbung ingkang dipunéwahi ing *aparât kritik* inggih mênikâ têngbung lurup dipun-*sunting* dados lurub, têngbung kanabêt dipun-*sunting* dados kalêbêt, têngbung sawêk dipun-*sunting* dados sawêg, têngbung sunak dipun-*sunting* dados sunat, têngbung junup

dipun-*sunting* dados junub, têngbung apsoh dipun-*sunting* dados apsoh, têngbung wangi-wangi dipun-*sunting* dados wangi-wangian, têngbung makdumipun dipun-*sunting* dados makmumipun, têngbung katlajêng dipun-*sunting* dados kalajêng, sâhâ têngbung damêl dipun-*sunting* dados ndamêl. Salajêngipun, sadâsâ têngbung ing *aparât kritik* mênikâ dipunandharakên kanthi têtêngbungan ingkang cêthâ.

Terjemahan Teks Babul Jinazati

Terjemahan teks Babul Jinazati katindakakên kanthi ndamêl alih bâsâ sabên têngbung ing *teks Babul Jinazati* saking bâsâ Jawi dhatêng bâsâ Indonesia kanthi *kontekstual*. *Metode terjemahan teks Babul Jinazati* ngginakakên *metode terjemahan harfiah, metode terjemahan isi, sâhâ metode terjemahan bebas*. Sadâyâ *metode mênikâ* dipunginakakên kanthi *kontekstual*. Saking asiling *terjemahan teks Babul Jinazati* kapanggihakên têtêngbungan ingkang botên dipun-*terjemah-akên*, amargi têtêngbungan mênikâ angèl dipun-*terjemah-akên*. Têtêngbungan mênikâ gunggungipun wontên sakawan, inggih mênikâ kéblat, tahlil, dhikir, sâhâ talkin.

Kawruh Pangruktining Layon ing salêbêting *Teks Babul Jinazati*

Teks Babul Jinazati ngêwrat bab pangruktining layon. Bab pangruktining layon wontên salêbêting *teks Babul Jinazati* ingkang dipungarap mênikâ wontên ênêm bab. Kawruh kasêbut ingkang dipunandharakên wontên ing panalitèn mênikâ inggih bab pangruktining

layon wiwit tiyang nêmbé pêjah dumugi dipunpêndhêm wontên pasaréan. Bab-bab mênikå inggih bab ngupåkårá tiyang ingkang nêmbé pêjah, bab ngêdusi mayit, bab ngulêsi, bab nyalati, bab ngangkat layon, sâhå bab mêndhêm mayit.

a. Bab Ngupårá Tiyang ingkang Nêmbé Pêjah

Wondéné ingkang sapisan inggih mênikå bab ngupåkårá ingkang nêmbé pêjah. Bab mênikå ngandharakên sangang prakawis. Sangang prakawis kasêbut kasêrat wontên ing ngandhap mênikå.

- 1) Tiyang ingkang nêmbé pêjah dipuntangsuli uwangipun pikantuk sirah, dipunêrêmakên mripatipun, sâhå dipunlêmêsakên badanipun ingkang kakên
- 2) Tiyang ingkang nêmbé pêjah dipundèkèkakên wontên papan ingkang radi inggil sâhå nutup rahinipun tiyang ingkang nêmbé pêjah
- 3) Kasêmbujurakên dhatêng kéblat, kabikak panganggénipun padintênan, sâhå badanipun dipunlurubi sinjang salêmbar
- 4) Tiyang ingkang nêmbé pêjah padharanipun mayit dipuntindhihi barang ingkang sawatawis awrat
- 5) Ngupåkårá tiyang ingkang nêmbé pêjah dipuntindakakên déning *mahram*-ipun
- 6) Ngajalipun tiyang ingkang nêmbé pêjah dipunsunatakên dipunkabarakên dhatêng pårå muslimin
- 7) Sambutanipun mayit wajib dipunlunasi saking donyå brånå ingkang dipuntilar

8) Wasiatipun tiyang ingkang nêmbé pêjah dipuntindakakên déning tiyang ingkang taksih gêsang

9) Tiyang ingkang nêmbé pêjah wajib dipunupåkårá

b. Bab Ngêdusi Mayit

Salajêngipun ingkang kaping kalih, inggih bab ngêdusi mayit. Sabên manungså tamtu badhé nêmahî pêjah. Têgêsipun, sadâyå tiyang badhé sowan dhatêng Gusti ingkang sampun nyiptakakên manungså. Pramilå, tiyang ingkang pêjah anggènipun sowan kédah kanthi kawontênan ingkang suci. Awit saking mênikå, tiyang ingkang pêjah dipunwajibakên dipunsucèni déning tiyang ingkang taksih gêsang, amargi tiyang pêjah sampun botên sagêd nindakakên piyambak. Bab ngêdusi dipunpérang dados sangang prakawis. Sangang prakawis kasêbut kados ing ngandhap mênikå.

- 1) Nyêtitèkakên mayit sampun pêjah
- 2) Ngginakakên toyå ingkang suci
- 3) Ngêrêmakên mripatipun wontên ing pérangan *aurat*-ipun mayit
- 4) Kaajêngakên dhatêng kéblat sâhå dipunènggèni patêlêsan
- 5) Inggih malêbêt ing papan padusan namung tiyang ingkang utawi mbiyantu ngêdusi
- 6) Sadâyå najisipun dipunrêsiki
- 7) Tiyang ingkang nyucèni mudzoni mayitipun
- 8) Panyiraming toyå
- 9) Mayit dipunsunatakên dipunsêrbêti déning tiyang ingkang nyucèni

c. Bab Ngulêsi

Ingang kaping tigå inggih mênikå bab ngulêsi. Mayit dipunulêsi ngginakakên mori ingkang warni pêtak. Warni pêtak têngsipun suci. Anggènipun ngulêsi mênikå inggih kanthi prasâjå. Prasajanipun inggih mênåpå wontênipun, botên mawi rêrênggan. Kados panganggènipun tiyang ingkang ngibadah kaji, inggih mênikå panganggé saking *kain* warni pêtak ingkang botên dipunjait. Bab ngulêsi dipunpérang dados ênêm prakawis. Ênêm prakawis mênikå kados ing ngandhap mênikå.

- 1) Mayit dipuntumpangakên malumah kanthi alon-alon wontên ing ulês ingkang sampun samêktå
- 2) Astanipun kasidhakêpakên ing dhådha (ingkang têngên numpang kiwå)
- 3) Sadâyå babahan utawi bolonganipun mayit dipuntutupi kapuk
- 4) Panggénan pirantosing sujud dipuntutupi kapuk
- 5) Ulêsipun kabungkusakên
- 6) Ulêsipun mayit dipuntangsuli supados botên udhar

d. Bab Nyalati Mayit

Ingang kaping sakawan inggih mênikå bab nyalati mayit. Salat inggih mênikå sungkêm dhumatêng Gusti. Ancasipun inggih mênikå nyuwun pangapuntên awit sadâyå ingkang nuwuhakên doså dhumatêng Gusti. Salat dipunwajibakên mênggahing tiyang ingkang ngrasuk agami Islam saking lair dumugi kapundhut. Tumrap mayit dipunsalati déning tiyang sanès. Ukumipun nyalati mayit inggih *farldu kifayah*.

Nyalatakên mayit mênikå dipuntindakakên déning tiyang ingkang taksih gêsang. Bab mênikå dipuntindakakên, amargi mayit sampun botên sagêd salat piyambak. Mayit dipunsalati supados dosanipun mayit dipunapuntên sårå rohipun mayit sagêd dipuntampi déning Allah swt kanthi sasaé-saénipun. Bab nyalati mayit dipunpérang dados sakawan prakawis. Sakawan prakawis kasêbut inggih kados ing ngandhap mênikå.

- 1) *Posisi* anggènipun nyalatakên
 - 2) Tiyang ingkang nyalatakên mayit
 - 3) Anggènipun nyalatakên mayit dipunsunatakên barjamangah sårå wontên ing masjid
 - 4) Rukunipun nyalati mayit
- e. Bab Ngangkat Layon

Salajêngipun bab ingkang kaping gangsal ingkang dipunrêmbag, inggih mênikå bab ngangkat layon. Bab ngangkat layon dipunpérang dados gangsal prakawis. Gangsal prakawis mênikå kados ing ngandhap mênikå.

- 1) Pangangkating mayit dipunsunatakên ngginakakên ambèn-ambènan utawi bandhoså
- 2) Ambèn-ambènan utawi bandhoså mawi pikulan
- 3) Gunggungipun tiyang ingkang ngrêmbat layon
- 4) Tiyang ingkang ngrêmbat layon
- 5) Pangrêmbatipun mayit kédah rikat

f. Bab Mëndhêm Mayit

Bab pungkasan ingkang dipunrêmbag inggih mênikå bab mëndhêm mayit. Mayit dipunpëndhêm têngsipun manungså

dipunwangsulakên saking asalipun, inggih mênikâ siti. Bab mên dhêm mayit dipunpérang dados pitung prakawis. Pitung prakawis mênikâ kados ing ngandhap mênikâ.

- 1) Anggènipun nglêbêtakên mayit dhatêng kaluwat kêdah sirahipun rumiyin kanthi alon-alon
- 2) Sarâna ndongâ
- 3) Nginggilipun kaluwat dipunaling-alingi lurub
- 4) Mayit dipunajêngakên dhatêng kéblat
- 5) Rai sâhâ sukunipun mayit dipunpèpètakên ing dhêmpinging kaluwat, gêgêripun kaganjêl gêlu, sâhâ ulêsipun mayit pérangan pipi dipunpiyak
- 6) Sirahipun mayit dipunbantali båtâ mên tah
- 7) Kaluwat dipunurugi

PANUTUP

1. Dudutan

Naskah Babul Jinazati dipuntalili kanthi lampahing panalitèn *filologi*. Lampahing panalitèn *filologi* inggih mênikâ ngandharakên *inventarisasi naskah*, ngandharakên *deskripsi naskah sâhâ teks*, ndamêl *transkripsi teks*, ndamêl *transliterasi*, ndamêl *suntingan teks*, sâhâ ndamêl *terjemahan teks*. Salajêngipun, ngandharakên pangrêmbaging *data*, inggih mênikâ kawruh pangruktining layon wontên ing *teks Babul Jinazati* nomer 3 dumugi 8.

Adhêdhasar pangrêmbag isining *teks Babul Jinazati* ingkang dipunrêmbag, dipunpangguhakên ênêm bab pangruktining layon, inggih mênikâ bab ngupâkârâ tiyang ingkang nêmbé pêjah, bab nyucèni mayit, bab

ngulêsi, bab nyalati mayit, bab ngangkat layon, sâhâ bab mên dhêm mayit.

2. Implikasi

Adhêdhasar asiling panalitèn sâhâ pangrêmbaging *teks Babul Jinazati*, tamtu wontên *implikasi-nipun*. Wondéné *implikasi-nipun* kanggé lingkungan perguruan tinggi mliginipun mahasiswa Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah, inggih mênikâ kanggé nambahi sêsêrêpan ingkang gayut kaliyan garapan *naskah Babul Jinazati* kanthi ngêcakakên lampahing panalitèn *filologi*.

Salajêngipun, isining *teks Babul Jinazati* sagêd dipunginakakên kanggé nambah sêsêrêpan ingkang gayut kaliyan pangruktining layon tumrap *naskah BJ* déning tiyang ingkang taksih gêsang, inggih mênikâ kanthi nggêthok nularakên lumantar mahasiswa Program Studi Pendidikan Bahasa Jawa. Sêsêrêpanipun inggih mênikâ sêsêrêpan bab ngupâkârâ ingkang nêmbé pêjah, bab ngêdusi mayit, bab ngulêsi, bab nyalati, bab ngangkat layon, sâhâ bab mên dhêm mayit.

3. Pamrayogi

Adhêdhasar panalitèn tumrap *teks BJ* ingkang sampun dipuntindakakên, tamtu wontên pamrayoginipun. Panalitèn tumrap *teks BJ* mênikâ taksih winatês ing panalitèn *filologi* sâhâ isining *teks BJ*, satêmah taksih prêlu dipuntaliti malih kanthi kajumbuhakên kaliyan ngèlmi sanèsipun kados déné bâsâ utawi kabudayan. Panalitèn *naskah-naskah* kinâ, mliginipun *naskah Jawi* taksih prêlu dipuntindakakên kanggé nglêstantunakên isining *naskah*. Makatên ugi, *naskah-naskah*

ingkang ngêwrat piwulang utawi informasi
ingkang maédahi tumrap masarakat jaman
samênikå.

KAPUSTAKAN

- Baroroh-Baried, Siti, dkk. 1985. *Pengantar Teori Filologi*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Chaer, Abdul. 2013. *Pengantar Semantik Bahasa Indonesia*. Jakarta: PT Rineka Cipta.
- Darusuprpta. 1984. "Beberapa Masalah Kebahasaan dalam Penelitian Naskah". *Widyaparwa*. No. 26 Oktober. Yogyakarta: Balai Penelitian Bahasa Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Djamaris, Edwar. 2002. *Metode Penelitian Filologi*. Jakarta: CV Manasco.
- Fathurahman, Oman. 2015. *Filologi Indonesia Teori dan Metode*. Jakarta: Kharisma Putra Utama.
- Kaelan. 2005. *Metode Penelitian Kualitatif Bidang Filsafat*. Yogyakarta: Paradigma.
- Mulyani, Hesti. 2012. *Membaca Manuskrip Jawa*. Yogyakarta: Kanwa Publisher.
- _____. 2014. *Teori dan Metode Pengkajian Filologi*. Yogyakarta: Astungkåra Media.
- _____. 2015. *Komprehensi Tulis*. Yogyakarta: Astungkåra Media.
- Robson, Stuart. 1988. *Principles Of Indonesia Philology*. Netherlands: Foris Publications Holland.
- Saputra, Karsono H. 2008. *Pengantar Filologi Jawa*. Jakarta: Wedatama Widya Sastra.
- Suryani, Elis. 2012. *Filologi*. Bogor: Ghalia Indonesia.